

YOSHLAR O‘RTASIDA RADIKALIZMNI OLDINI OLIISHNING DINIY- MA‘RIFIY ASOSLARI

Otaxonova Muqaddasxon

*O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi
“Dinshunoslik” ta’lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi*

Annotatsiya: *Yoshlarda radikalizm zamonaviy jamiyatlarda tobora ortib borayotgan muammo bo‘lib, ijtimoiy hamjihatlik va milliy xavfsizlikka tahdid soladi. Ushbu maqolada diniy va ta’limiy asoslarning yoshlarda radikalizmning oldini olishdagi o‘rni o‘rganiladi. Inklyuziv diniy ta’lim, tanqidiy fikrlash va madaniyatlararo muloqotning ahamiyatini ta’kidlab, ushbu doiralar radikal mafkuralarga qarshi qanday kurashishi mumkinligini ko‘rsatishga harakat qilamiz. Fanlararo tadqiqotlar va amaliy holatlar asosida maqolada yoshlarda mustahkamlikni shakllantirish va turli jamoalar o‘rtasida uyg‘unlikni rivojlantirish strategiyalari yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *radikalizm, bag‘rikenglik, “Pankasila” konsepsiyasi, inklyuziv diniy ta’lim, plyuralizm, demokratiya, diniy yetakchi.*

Radikalizm – muayyan siyosiy, ijtimoiy yoki diniy maqsadlarga erishish yo‘lida keskin, ko‘pincha tajovuzkor usullarni qo‘llashga intiluvchi mafkuraviy yo‘nalishdir. Radikalizm odatda, ekstremistik mafkura va harakatlar bilan tavsiflanib, dunyo bo‘ylab jamiyatlarning barqarorligiga tahdid soladi. Radikallashuv jarayonlari turlicha bo‘lsa-da, ijtimoiy, psixologik va iqtisodiy omillar tufayli yoshlar orasida keng targ‘ib qilinadi. Yoshlarda radikal kayfiyatlarining kuchayishi jamiyat barqarorligi va milliy xavfsizlikka tahdid solmoqda. Radikalizmga qarshi kurash ko‘p yo‘nalishli yondashuvni talab qiladi, bunda diniy va ta’limiy tizimlar qadriyatlar, xulq-atvor va dunyoqarashlarni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Diniy va ta’limiy muassasalar tinchlik, bag‘rikenglik va shu kabi tushunchalarni targ‘ib qilish uchun muhim platformadir. Ulardan samarali foydalanilganda, yoshlarni ekstremistik g‘oyalarni tanqidiy tahlil qilish va o‘ziga xoslik tuyg‘usini rivojlantirish uchun zarur vositalar bilan ta’minlaydi. Ushbu maqolada diniy ta’lim va ushbu yo‘nalishda olib borilayotgan ishlar radikallashuv xavfini kamaytirish uchun qanday ishlashi mumkinligi o‘rganiladi.

Inklyuziv diniy ta’lim rahmdillik, adolat va boshqalarga hurmat kabi umumiy qadriyatlarni ta’kidlaydi. Diniy ta’limning bunday shakllari dinlararo o‘xshashliklarni ta’kidlash va eksklyuziv talqinlarni rad etish orqali o‘zaro hurmat va tushunishni targ‘ib qiladi. Masalan: Indoneziyada "Pankasila" konsepsiyasi diniy qadriyatlarni milliy birlik bilan uyg‘unlashtiradi va yoshlarni plyuralizmni qabul qilishga undaydi.⁴⁴ Xuddi shunday,

⁴⁴Radicalisation Awareness Network (RAN). (2020). "Preventing Radicalisation Through Education: Best Practices and Lessons Learned." European Union.

AQShdagi Interfaith Youth Core (IFYC) tomonidan olib borilgan dinlararo dasturlar turli din vakillarini hamkorlikda jamoatchilik loyihalarida ishtirok etishga jalb qiladi.

Diniy matnlarning noto‘g‘ri talqinlariga qarshi chora ko‘rishda, radikal guruhlar diniy matnlarni zo‘ravonlikni oqlash uchun manipulyatsiya qiladi. Ta‘lim beruvchilar va diniy yetakchilar ushbu narrativlarga qarshi tarixiy va ilohiy asosga ega to‘g‘ri talqinlarni taqdim etishlari kerak. Masalan, Nigeriyada imomlar va ruhoniylar uchun o‘tkazilgan trening dasturlari ekstremistik mafkuralar tarqalishini kamaytirishda samarali bo‘ldi.

Dinlararo muloqot tashabbuslari yoshlarni turli diniy kelib chiqishga ega bo‘lgan shaxslar bilan muloqot qilishga undaydi, stereotiplarni yo‘q qiladi va xurofotlarni kamaytiradi. Bunday tashabbuslar Yaqin Sharq va Janubiy Osiyo kabi mojaroli hududlarda muvaffaqiyatli bo‘lib, yoshlar boshchiligidagi muloqotlar yarashuv va ishonchni mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Tanqidiy fikrlashni ustuvor vazifa sifatida belgilagan ta‘lim tizimlari o‘quvchilarga ekstremistik mafkura va targ‘ibotlarni savol ostiga qo‘yish imkoniyatini beradi. O‘quvchilarga ma‘lumotni tanqidiy tahlil qilishni o‘rgatish orqali, ta‘limchilar ularga radikal narrativlarga qarshi turishda yordam berishi mumkin. Finlandiya ta‘lim tizimi o‘quv dasturiga media savodxonligini integratsiya qilgan bo‘lib, o‘quvchilarni noto‘g‘ri ma‘lumotlarni aniqlash va onlayn radikallashuvga qarshi turish ko‘nikmalari bilan ta‘minlaydi.

Fuqarolik ta‘limi demokratiya, inson huquqlari va ijtimoiy mas‘uliyat qadriyatlarini singdiradi. Yoshlarni boshqaruv va jamoat xizmatiga jalb qiluvchi dasturlar ularning agentlik hissini oshiradi va chetlanish hissini kamaytiradi. Masalan, Yevropa Ittifoqining Radicalisation Awareness Network (RAN) yoshlarda demokratiya va inklyuzivlikni muhokama qilishga qaratilgan ta‘lim tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlaydi.

Ta‘lim - radikallashuvga hissa qo‘shuvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillarni bartaraf etish uchun vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Imkoniyati cheklangan yoshlarga mo‘ljallangan kasb-hunar tayyorlash va stipendiya dasturlari muqobil muvaffaqiyat yo‘llarini taqdim etish orqali ekstremistik yollovchilikka moyillikni kamaytiradi.

Diniy va ta‘limiy yondashuvlarni birlashtirish radikalizmning oldini olish uchun keng qamrovli strategiyani yaratadi. Diniy muassasalar va maktablar o‘rtasidagi hamkorlik bu tashabbuslarning ta‘sirini kuchaytirishi mumkin.

Diniy va dunyoviy ta‘limni integratsiya qilish - dunyoviy fanlar bilan bir qatorda axloqiy va diniy ta‘limni ham o‘z ichiga olgan ta‘lim dasturlari ruhiy-ma‘naviy rivojlanishni targ‘ib qiladi. Masalan, Keniya maktablaridagi tinchlik ta‘limini o‘z ichiga olgan o‘quv dasturlarini bunga misol tariqasida keltirish mumkin.

O‘qituvchilar va diniy yetakchilar uchun birgalikda trening dasturlari ularni radikallashuvning dastlabki belgilari va ularni hal qilish usullari bilan ta‘minlaydi. Ushbu dasturlar madaniy sezgirlik, nizolarni hal qilish va samarali muloqotga urg‘u berishi kerak.

Ota-onalar va jamoat yetakchilari yoshlarning qarashlarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Jamoatga asoslangan tashabbuslar, masalan, ota-onalarni o‘qitish bo‘yicha seminarlar va murabbiylik dasturlari, diniy va ta’limiy muassasalarda targ‘ib qilingan qadriyatlarni mustahkamlashi mumkin.

Potensialiga qaramay, diniy va ta’limiy tashabbuslar radikalizmga qarshi kurashda qiyinchiliklarga duch keladi. Cheklangan resurslar, siyosiy aralashuv va o‘zgarishlarga qarshilik ularning samaradorligini pasaytirishi mumkin. Bundan tashqari, hozirgi kunda ekstremistik kontentning onlayn tarqalishi yoshlarning duch keladigan narrativlarni nazorat qilishni qiyinlashtiradi. Ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun barqaror investitsiyalar, hamkorlik va innovatsiyalar zarur. Hukumatlar, nodavlat tashkilotlar va xalqaro organlar muvaffaqiyatli tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash va kengaytirish uchun birgalikda ishlashlari kerak.

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash kerakki, yoshlarda radikalizmning oldini olish murakkab, ammo muhim vazifadir. Diniy va ta’limiy asoslar mustahkamlikni shakllantirish va ekstremistik mafkuralarga qarshi kurashish uchun kuchli vositalarni taqdim etadi. Inklyuziv ta’limotlar, tanqidiy fikrlash va madaniyatlararo muloqotni targ‘ib qilish orqali ushbu muassasalar yoshlarni radikalizmni rad etishga va yanada tinch va inklyuziv jamiyatga hissa qo‘shishga ilhomlantirishi mumkin.

Diniy va ta’limiy muassasalar o‘rtasidagi hamkorlik, hukumatlar va jamoalar tomonidan qo‘llab-quvvatlanib, ushbu maqsadlarga erishish uchun muhimdir. Jamiyatlar radikallasuv muammolarini hal qilishda davom etar ekan, ushbu asosiy tamoyillardan foydalanish profilaktika sa’y-harakatlarining poydevori bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Aly, Taylor, E., & Karnovsky, S. (2014). "Mediating Peace: The Role of Religious Education in Countering Radicalisation." *Journal of Peace Education*, 11(1), 1-14.
2. Davydov, D., & Leman, J. (2019). "Youth Radicalization in the Digital Age: Challenges and Opportunities for Education Systems." *International Review of Education*, 65(3), 431-450.
3. Interfaith Youth Core (IFYC). (2022). "Building Bridges Across Faiths: Case Studies from the United States." IFYC Publications.
4. Radicalisation Awareness Network (RAN). (2020). "Preventing Radicalisation Through Education: Best Practices and Lessons Learned." European Union.
5. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2016). "Education as a Tool for Preventing Violent Extremism: Policy Guide." UNESCO Press.